

تربیت دبیر ریاضی؛ از دانش سرای عالی تا دانشگاه فرهنگیان

کشور صورت گیرد تا با شناخت نقاط قوت و ضعف تاریخی خود و با نگاه به تجارب جهانی در این زمینه، بتوانیم نسخه بومی شده و امروزی آموزش معلمان ریاضی را تدوین کنیم. امروزه دانشگاه شهید رجایی، و به طور بسیار گسترده تر دانشگاه فرهنگیان، عهده دار تربیت معلم ریاضی در کشور هستند. این دو دانشگاه مأموریت گرا و سفارش گرا بودند و در دومی رشد معطوف به تقاضا را شاهد هستیم. در کنار رشد کمی حتماً باید بهبود و ارتقای کیفیت هم در دستور کار باشد.

در واقع کمتر شاهد وجود سیاستی بلندمدت و پایدار برای تربیت معلم بوده ایم. با این حال به لحاظ اداری و استخدامی، بیش از سه دهه است که قانون متعهدان خدمت وزارت آموزش و پرورش در این زمینه در حال اجراست که بر اساس آن، مشوق هایی برای داوطلبان آزمون سراسری در نظر گرفته می شود تا وارد رشته های مرتبط با تربیت معلم شوند؛ از جمله، بهره مندی از استخدام رسمی آزمایشی از بدو ورود به دانشگاه و دریافت حقوق ماهانه و همچنین معافیت از خدمت سربازی برای پسرها. خود این قانون پس از این همه سال به آسیب شناسی و به روز رسانی نیاز دارد.

با وجود آنکه قانون متعهدان خدمت مزایای نسبتاً مناسبی برای دانشجو - معلمان پیش بینی کرده است، اما امروزه و به طور مشخص پس از همه گیری جهانی کرونا، شاهد هستیم که دانشجو - معلمان و به ویژه پسران حداقل در شهرهای بزرگ، از دوره دانشجویی خود دارای شغل دوم یا اقلاً در فکر تصاحب

«نظام آموزش ریاضیات مدرسه ای» عناصر چندی دارد که مهم ترین آن ها وجود دبیران ریاضی توانمند، آگاه و دلسوز است. به قول خانم دکتر زهرا گویا، معلمان ریاضی امید اصلی نجات ریاضیات مدرسه ای در ایران هستند. بنابراین مهم است که معلمان ریاضی واجد صلاحیت های لازم و با استانداردهای بالا تربیت شوند. در آموزش و پرورش نوین کشور، سابقه تربیت معلم به بیش از یک قرن می رسد که «تربیت دبیر ریاضی» جزو اولین رشته های آن بوده است. در این مدت فرایند آموزش پیش از خدمت دبیران ریاضی فراز و فرودهای زیادی داشته که تاریخ «دانشگاه خوارزمی» خود به تنهایی شاهدهی بر این ادعاست. نسل اول دبیران ریاضی آموزش دیده در کشور، بزرگانی مانند **مصاحب، هسترودی و بیرشک**، از دانش آموختگان دانش سرای عالی تهران بودند که خودشان به بزرگ ترین تربیت کنندگان دبیر و استاد ریاضی در کشور تبدیل شدند.

در دوره های متفاوت، اهمیت حرفه معلمی برای عناصر حاکمیت روشن بوده است. مثلاً در نطق یکی از وکلای «مجلس شورای ملی» به سال ۱۳۰۷ خورشیدی آمده است: «برای کارهای دیگر متخصص می توانیم استخدام کنیم، ولی معلم را نمی شود از خارج آورد. معلم باید دارای روح ایرانی باشد» (فراستخواه، ۱۴۰۰: ۳۲۵).

پس از گذشت این مدت نسبتاً طولانی لازم است آسیب شناسی علمی جدی در مورد نظام تربیت معلم ریاضی

آن هستند و حرفه تدریس برایشان شغلی تمام وقت محسوب نمی‌شود و در درجه دوم اهمیت قرار دارد. در واقع، یکی از نقاط ضعف قانون متعهدان خدمت، تضمین استخدام قطعی برای ورودی‌های دوره تربیت معلم است که روی کیفیت خروجی‌های این دوره‌ها تأثیرگذار است. الزام دانشجوی - معلمان به کسب موفقیت در آزمون جامع پایانی موسوم به «آزمون اصلح» برای صدور گواهی تدریس و جایابی آن‌ها می‌تواند بخشی از نظام تضمین کیفیت حرفه معلمی باشد. همچنین تأکید بر تجربه میدانی دانش‌آموختگان، سواد رسانه‌ای، روش‌های تدریس و ارزشیابی، در کنار تسلط آن‌ها بر دانش محتوایی، از الزامات حرفه معلمی است.

در آموزش پیش از خدمت دبیران ریاضی، تربیت علمی و تربیت حرفه‌ای هر دو اهمیت بالایی دارند که در کنار نظام تضمین کیفیت مناسب می‌توانند به پرورش دبیران توانمند و با صلاحیت بینجامند. با مرور پیشینه صدساله تربیت معلم ریاضی در کشور، نکات زیادی را درمی‌یابیم که می‌توانند از دوباره‌کاری و صرف هزینه بی‌مورد جلوگیری کند. گاهی تکرار روش‌هایی را در دوره‌های متفاوت شاهد هستیم؛ مانند توجه به مدارس تجربی ضمیمه دانشگاه که از سال ۱۳۵۱ در طرح توسعه پردیس حصارک کرج برای دانشگاه تربیت معلم آن زمان پیش‌بینی شده بود و البته جامعه عمل نپوشید. اکنون در سال ۱۴۰۱، پس از گذشت نیم‌قرن دوباره صحبت از مدارس وابسته به دانشگاه فرهنگیان به منظور ارائه بهتر دروس کارورزی درمیان است که امیدواریم این بار محقق شود.

گاهی هم نگاه تنگ‌نظرانه و اقتصادی حاکم بوده است. مثلاً در اواخر دهه ۱۳۳۰ و اوایل دهه ۱۳۴۰ خورشیدی، تمایل بیشتری به داشتن دانشکده‌هایی مانند پزشکی، دندان‌پزشکی، فنی، افسری و مانند آن‌ها بوده است تا دانش‌سراهای مقدماتی و عالی. بنابراین با یک دستور وزیر فرهنگ وقت، ابتدا ۴۲ دانش‌سرای مقدماتی و سپس دانش‌سرای عالی را تعطیل کردند که ساختارشان شبانه‌روزی و به زعم حاکمیت، پرهزینه بود. در واقع به دنبال آن بودند که دوره‌های تربیت معلم به صورت فشرده و حداکثر یک‌ساله برگزار شود. یعنی دانش‌آموختگان سایر دانشگاه‌ها را با گذراندن یک دوره آموزشی یک‌ساله تربیت دبیر، به استخدام آموزش و پرورش درآوردند؛ بسیار شبیه به مهارت‌آموزان فعلی ماده ۲۸ اساسنامه دانشگاه فرهنگیان که از طریق آزمون استخدامی وارد آموزش و پرورش می‌شوند و پیش از خدمت یا هم‌زمان با تدریس در مدارس، یک سال آموزش‌های مرتبط با مهارت‌های معلمی را در دانشگاه فرهنگیان می‌گذرانند.

البته این طرح خیلی زود شکست خورد و بار دیگر دانش‌سرای

عالی در سال ۱۳۴۷ با دوره‌های کارشناسی مستقل راه‌اندازی شد (نعمت‌الله گلستانیان، ۱۳۸۳، نقل شده در: فراستخواه، ۱۴۰۰). اینکه هر دانش‌آموخته‌ای صرفاً با موفقیت در آزمون استخدامی و شرکت در دوره یک‌ساله دانشگاه فرهنگیان گواهی تدریس و مجوز ورود به مدارس را بگیرد، با این نگرش که تدریس یک حرفه است، منافات اساسی دارد.

شاید پیشنهاد مناسب این باشد که قانون فعلی متعهدان خدمت که به دوره کارشناسی محدود است، به دوره کارشناسی ارشد هم تسری یابد. به این ترتیب به جای رویه فعلی که بر مبنای ماده ۲۸ اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، دانش‌آموختگان دانشگاه‌های کشور را در دوره‌های کارشناسی و بالاتر از طریق آزمون استخدامی انتخاب می‌کنند و پس از آموزش یک‌ساله فنون معلمی، به صورت استخدام پیمانی به کلاس درس می‌فرستند، دانشگاه فرهنگیان و دانشگاه شهید رجایی می‌توانند در آزمون کارشناسی ارشد، داوطلبان را در رشته‌های مورد نیاز خود بپذیرند و پس از دو سال آموزش که وزن اصلی آن بر تربیت حرفه‌ای متمرکز است، به جرگه دبیران با کیفیت بالای آموزش و پرورش اضافه کنند.

به این ترتیب خیل عظیم دانش‌آموختگان کارشناسی سایر دانشگاه‌ها که به حرفه معلمی علاقه‌مند هستند، با شرکت در آزمون سراسری کارشناسی ارشد می‌توانند وارد دانشگاه فرهنگیان یا شهید رجایی شوند و ضمن بهره‌مندی از مزایای قانون متعهدان خدمت، پس از سپری کردن دوره دو ساله و موفقیت در آزمون‌های مربوطه، به خدمت آموزش و پرورش درآیند. این پیشنهاد مزیت دیگری هم دارد: توقف دانشجویان در دوره تربیت معلم به جای چهار سال، دو سال می‌شود که با توجه به کمبود حاد فعلی نیروی انسانی در آموزش و پرورش، بسیار مغتنم خواهد بود.

منبع

فراستخواه، مقصود (۱۴۰۰). استادان استادان چه کردند؟ نشر نی. تهران.

رضا حیدری قزلبچه